International Journal of Social Sciences

Caucasus International University
Volume 6, Issue 3

Journal homepage: http://journal.ciu.edu.ge/

DOI: https://doi.org/10.55367/UFYJ5701

*Conference proceedings – **International scientific conference "Contemporary Challenges in International Relations, International Law and Media"** organised by Caucasus International University*
Held on March 12-13, 2026 in Tbilisi

The Legal Nature of Digital Money and Key Regulatory Challenges: A Comparative and Transnational Financial Regulatory Analysis

Nino Jolia [a1]

[a] PhD in Economics, PhD Candidate in Law
Caucasus International University

ARTICLE INFO

Keywords:

Digital Money

Crypto-assets

CBDC

Transnational Financial Regulation

Risk-Based Regulation

ABSTRACT

This article provides a comprehensive analysis of the legal nature of digital money and examines the key challenges associated with its regulation in the context of comparative law and transnational financial regulation. Against the backdrop of rapid advances in digital technologies, digital money has emerged as a multidimensional legal institution encompassing technological, economic, and legal aspects. The research employs doctrinal, systemic, and comparative legal methodologies to examine the legal foundations of the definition, classification, and functioning of digital money.

The article explores the principal forms of digital money – central bank digital currencies (CBDCs), cryptocurrencies, and electronic money – focusing on their legal status and differing regulatory models. Particular attention is devoted to jurisdictional conflicts arising from the cross-border nature of digital money, risks to financial stability, cybersecurity challenges, and legal mechanisms for combating money laundering. The study argues that effective regulation of digital money requires a harmonized, risk-based legal framework grounded in international standards, capable of balancing the promotion of innovation with legal certainty and security.

[1] Corresponding author.
E-mail addresses: nino.jolia@ciu.edu.ge (N. Jolia)
ORCID: https://orcid.org/0009-0009-1454-650X

Received: 10/04/2026 Revised: 23/06/2026 Accepted: 20/07/2026 Published: 23/07/2026
E-ISSN 2720-8036 / © 2026 The Author(s). Published in The International Journal of Social Sciences by Caucasus International University.
This is an open access article under the CC BY license (http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

ციფრული ფულის სამართლებრივი ბუნება და რეგულირების ძირითადი გამოწვევები: შედარებით-სამართლებრივი და ტრანსნაციონალური ფინანსური რეგულირების ანალიზი

ნინო ჯოლია [a2]

[a] ეკონომიკის დოქტორი, სამართლის დოქტორანტი
კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი

სტატიის შესახებ

საკვანძო სიტყვები:

ციფრული ფული

კრიპტოაქტივები

CBDC

ტრანსნაციონალური ფინანსური რეგულირება

რისკზე დაფუძნებული რეგულირება

აბსტრაქტი

სტატია ეძღვნება ციფრული ფულის სამართლებრივი ბუნების კომპლექსურ ანალიზს და მისი რეგულირების ძირითადი გამოწვევების კვლევას შედარებითი სამართლისა და ტრანსნაციონალური ფინანსური რეგულირების კონტექსტში. თანამედროვე ციფრული ტექნოლოგიების სწრაფი განვითარების პირობებში ციფრული ფული ჩამოყალიბდა როგორც მრავალგანზომილებიანი სამართლებრივი ინსტიტუტი, რომელიც აერთიანებს ტექნოლოგიურ, ეკონომიკურ და სამართლებრივ ასპექტებს. კვლევა ეფუძნება დოგმატურ, სისტემურ და შედარებით-სამართლებრივ მეთოდოლოგიას და აანალიზებს ციფრული ფულის დეფინიციის, კლასიფიკაციისა და ფუნქციონირების სამართლებრივ საფუძვლებს.

სტატიაში განხილულია ციფრული ფულის ძირითადი სახეები – ცენტრალური ბანკის ციფრული ვალუტა (CBDC), კრიპტოვალუტები და ელექტრონული ფული – მათი სამართლებრივი სტატუსისა და რეგულირების განსხვავებული მოდელების ჭრილში. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ტრანსსასაზღვრო ბუნებიდან გამომდინარე იურისდიქციულ კოლიზიებს, ფინანსური სტაბილურობის რისკებს, კიბერუსაფრთხოების გამოწვევებსა და ფულის გათეთრების წინააღმდეგ ბრძოლის სამართლებრივ მექანიზმებს. კვლევა ასაბუთებს, რომ ციფრული ფულის ეფექტური რეგულირება მოითხოვს საერთაშორისო სტანდარტებზე დაფუძნებულ, ჰარმონიზებულ და რისკზე ორიენტირებულ სამართლებრივ ჩარჩოს, რომელიც დააბალანსებს ინოვაციების ხელშეწყობასა და სამართლებრივ უსაფრთხოებას.

[2] Corresponding author.
E-mail addresses: nino.jolia@ciu.edu.ge (ნ. ჯოლია)
ORCID: https://orcid.org/0009-0009-1454-650X

1. შესავალი

თანამედროვე ციფრული ეპოქის პირობებში ფინანსური ტექნოლოგიების სწრაფი განვითარება ფუნდამენტურად ცვლის გლობალური ეკონომიკის ფუნქციონირების პრინციპებს. მსოფლიო ბანკის 2023 წლის მონაცემებით, გლობალური ფინანსური ტრანზაქციების 52.1% უკვე ციფრული ფორმით ხორციელდება, რაც წინა წელთან შედარებით 7.3%-იან ზრდას წარმოადგენს (World Bank, 2023). ამ ტენდენციის ფონზე ციფრული ფულის სამართლებრივი ბუნების გააზრება და საერთაშორისო სამართლის კონტექსტში რეგულირების ძირითადი გამოწვევების სისტემური შეფასება განსაკუთრებულ აქტუალობას იძენს.

ციფრული ფული, როგორც სამართლებრივი ინსტიტუტი, გამოირჩევა ორმაგი ბუნებით – ის ერთდროულად წარმოადგენს როგორც გადახდის საშუალებას, ასევე ტექნოლოგიურ ინსტრუმენტს, რაც ტრადიციული სამართლებრივი კატეგორიების ფარგლებში მის კვალიფიცირებას მნიშვნელოვნად ართულებს. სწორედ აღნიშნული 'ორმაგი ბუნება' განაპირობებს იმ სამართლებრივ ბუნდოვანებას, რომელიც დღეს გლობალურ დონეზე არსებობს: ზოგიერთ ქვეყანაში სათანადო საკანონმდებლო ბაზა საერთოდ არ არსებობს, სხვებში კი რეგულირება ფრაგმენტულ ხასიათს ატარებს (Boar & Friedman, 2023). 2009 წელს ბიტკოინის გამოჩენამ (Nakamoto, 2008) და ბლოკჩეინ ტექნოლოგიის მასშტაბურმა ზრდამ საერთაშორისო სამართლის წინაშე რეგულირების ახალი პარადიგმის ჩამოყალიბების აუცილებლობა დააყენა, ხოლო ცენტრალური ბანკების ციფრული ვალუტების (CBDC) განვითარება კიდევ უფრო ამძაფრებს ამ გამოწვევებს (Parker & Smith, 2024).
წინამდებარე სტატიის მიზანია ციფრული ფულის სამართლებრივი ბუნების კომპლექსური ანალიზი საერთაშორისო სამართლის კონტექსტში, ძირითადი სახეობების კლასიფიკაცია და რეგულირების გამოწვევების სისტემური შეფასება. კვლევა ეხება შემდეგ ძირითად საკითხებს: ციფრული ფულის კონცეპტუალური ანალიზი და სამართლებრივი დეფინიცია; სახეების კლასიფიკაცია; ფუნქციონირების სამართლებრივი ბაზისი; და რეგულირების რისკები საერთაშორისო სამართლის ჭრილში.

წინამდებარე კვლევა არ ისახავს მიზნად ციფრული ფულის საკითხის განხილვას ვიწრო გაგებით საერთაშორისო საჯარო სამართლის წყაროების, საერთაშორისო ხელშეკრულებების ან სახელმწიფოთაშორისი პასუხისმგებლობის ჭრილში. სტატიის ანალიზის ძირითადი ფოკუსია ცალკეული იურისდიქციების საკანონმდებლო მიდგომების, ევროკავშირის მარეგულირებელი ჩარჩოსა და საერთაშორისო ფინანსური სტანდარტების, მათ შორის, FATF-ის, BIS-ისა და IMF-ის რეკომენდაციების, სისტემური შეფასება. შესაბამისად, კვლევის მეთოდოლოგიური ჩარჩო ეფუძნება შედარებით-სამართლებრივ ანალიზს და ტრანსნაციონალური ფინანსური რეგულირების მოდელების შეფასებას.

სტატიის ცენტრალური თეზისია, რომ ციფრული ფულის რეგულირება ვერ დაეფუძნება მხოლოდ ერთიან, ფორმალურ დეფინიციას ან მხოლოდ AML/CFT მოთხოვნებს. ეფექტიანი სამართლებრივი ჩარჩო უნდა აიგოს ფუნქციური კლასიფიკაციის, რისკზე დაფუძნებული ზედამხედველობის, მომხმარებელთა დაცვის, კიბერუსაფრთხოებისა და ტრანსსასაზღვრო კოორდინაციის ერთობლიობაზე. ამ თვალსაზრისით, ციფრული ფულის რეგულირების ოპტიმალური მოდელი უნდა იყოს არა აკრძალვაზე ან ტექნოლოგიურად ნეიტრალურ უგულებელყოფაზე დაფუძნებული, არამედ ეტაპობრივი, პროპორციული და სამართლებრივად დიფერენცირებული.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ ციფრული ფულის ეფექტური სამართლებრივი რეგულირება შესაძლებელია მხოლოდ გლობალური კოორდინაციისა და ჰარმონიზებული სტანდარტების, კერძოდ, ფინანსური მოქმედების სამუშაო ჯგუფის (FATF), საერთაშორისო საანგარიშსწორებო ბანკის (BIS) და საერთაშორისო სავალუტო ფონდის (IMF) ფარგლებში, სისტემური განვითარების გზით. ქართული სამართლებრივი სისტემის კონტექსტში კი განსაკუთრებით აქტუალურია ციფრული ფულის სამართლებრივი სტატუსის მკაფიო განსაზღვრა, კრიპტოაქტივების ბაზრის რეგულაციის (MiCA) სტანდარტებთან ჰარმონიზებული ეროვნული რეგულაციის შემუშავება და ცენტრალური ბანკების ციფრული ვალუტების (CBDC) სავარაუდო დანერგვის სამართლებრივი ჩარჩოს პროაქტიული მომზადება – ნაბიჯები, რომლებიც გადამწყვეტია ქართული ფინანსური სისტემის ციფრული ტრანსფორმაციისა და საერთაშორისო ფინანსურ სისტემებთან ინტეგრაციისთვის.

2. ლიტერატურის მიმოხილვა

არსებული ლიტერატურა ციფრული ფულის სამართლებრივ კვლევას რამდენიმე ურთიერთდაკავშირებული მიმართულებით ავითარებს. ისტორიული და ტექნოლოგიური ევოლუციის კვლევები ციფრული ფულის განვითარებას ელექტრონული გადახდებიდან ბლოკჩეინზე დაფუძნებულ აქტივებამდე და CBDC-მდე აღწერს (Chaum, 1983; Nakamoto, 2008; BIS, 2021; Boar & Wehrli, 2021). სამართლებრივი დეფინიციისა და კლასიფიკაციის მიმართულებით კვლევები ყურადღებას ამახვილებს ემიტენტის ბუნებაზე, აქტივის ფუნქციაზე, გამოსყიდვის მექანიზმსა და რეგულაციურ რისკებზე (IMF, 2020; ECB, 2020; Zetzsche et al., 2021). ცალკე მიმართულებას ქმნის კრიპტოაქტივების, MiCA-სა და AML/CFT სტანდარტების კვლევა, სადაც ცენტრალური საკითხებია ლიცენზირება, გამჭვირვალობა, მომხმარებელთა დაცვა და ტრანსსასაზღვრო ზედამხედველობა (FATF, 2021; Ferrarini & Giudici, 2021; FSB, 2023). ამ ლიტერატურის ფონზე, კვლევის მიზანია ციფრული ფულის განსხვავებული ფორმების ერთიან სამართლებრივ ჩარჩოში შეფასება ფუნქციური და რისკზე დაფუძნებული მიდგომის საფუძველზე.

3. მასალები და მეთოდები

კვლევა ეფუძნება დოგმატურ, სისტემურ და შედარებით-სამართლებრივ მეთოდებს. ანალიზის მასალად გამოყენებულია ევროკავშირის სამართლებრივი აქტები, საერთაშორისო ფინანსური ორგანიზაციებისა და სტანდარტების განმსაზღვრელი ორგანოების დოკუმენტები, მათ შორის FATF-ის, BIS-ისა და IMF-ის მასალები, ასევე სამეცნიერო ლიტერატურა ციფრული ფულის, CBDC-ის, კრიპტოაქტივებისა და ელექტრონული ფულის შესახებ. დოგმატური მეთოდი გამოყენებულია შესაბამისი სამართლებრივი ცნებებისა და ნორმების შინაარსის დასადგენად; სისტემური მეთოდი – ციფრული ფულის სხვადასხვა ფორმის ურთიერთმიმართებისა და რეგულაციური კომპონენტების შესაფასებლად; შედარებით-სამართლებრივი მეთოდი – სხვადასხვა იურისდიქციისა და ევროკავშირის მარეგულირებელი მიდგომების შესადარებლად. კვლევა ასევე იყენებს ფუნქციურ და რისკზე დაფუძნებულ ანალიზს, რათა სამართლებრივი რეჟიმი შეფასდეს არა მხოლოდ ტექნოლოგიური ფორმის, არამედ აქტივის ეკონომიკური ფუნქციის, ემიტენტის სტატუსისა და მომხმარებელთა და სისტემური რისკების მიხედვით.

4. შედეგები და განხილვა

4.1. ციფრული ფულის კონცეპტუალური ანალიზი და სამართლებრივი დეფინიცია

4.1.1. ცნების ევოლუცია და ისტორიული განვითარება

ციფრული ფულის, როგორც სამართლებრივი ინსტიტუტის, ევოლუცია გამოიყოფა სამ ძირითად ეტაპად (McLeod, 2022). საწყის ეტაპზე (1983-1999) დევიდ ჩაუმის (Chaum, 1983) მიერ შემუშავებული 'ბრმა ხელმოწერების' კრიპტოგრაფიული კონცეფცია გახდა ციფრული ფულის პიონერული საფუძველი, თუმცა პირველი ელექტრონული საფულეებისა და გადახდის სისტემების სამართლებრივი სტატუსი მკაფიოდ განსაზღვრული არ იყო (Goldberg, 2021).

გარდამავალ პერიოდში (2000-2008) ევროკავშირმა მიიღო 2000/46/EC დირექტივა ელექტრონული ფულის ინსტიტუტების შესახებ, რომელმაც შექმნა პირველი სისტემური სამართლებრივი საფუძველი ციფრული ფულის რეგულირებისთვის (Van der Hof, 2021). ამ ეტაპზე ელექტრონული საგადახდო სისტემების ინტეგრაცია საბანკო სექტორში მნიშვნელოვნად დაჩქარდა (BIS, 2021).

თანამედროვე ეტაპი (2009 - დღემდე) სატოში ნაკამოტოს (Nakamoto, 2008) ბიტკოინის სისტემის გამოქვეყნებით დაიწყო. ბლოკჩეინ ტექნოლოგიამ ფუნდამენტურად შეცვალა არა მხოლოდ ციფრული ფულის ტექნიკური არქიტექტურა, არამედ მისი სამართლებრივი რეგულირების პარადიგმა (Ammous, 2018). ამ პერიოდში CBDC-ის განვითარება ცენტრალური ბანკებისთვის მთავარ პრიორიტეტად იქცა (Parker & Smith, 2024).

4.1.2. სამართლებრივი დეფინიცია და 'ორმაგი ბუნება'

საერთაშორისო სავალუტო ფონდის კონცეპტუალური ჩარჩოს მიხედვით, ციფრული ფული მოიცავს როგორც ცენტრალური ბანკების მიერ ემიტირებულ ციფრულ ვალუტებს (CBDC), ასევე კერძო სექტორის მიერ შექმნილ ელექტრონულ ფულს და კრიპტოაქტივებს (IMF, 2020). თითოეული ფორმა განსხვავებულ სამართლებრივ რეგულირებასა და ზედამხედველობის მექანიზმებს საჭიროებს (ECB, 2020).

ციფრული ფულის სამართლებრივი სტატუსის განსაზღვრისათვის გადამწყვეტია მისი 'ორმაგი ბუნება': ერთი მხრივ, ის ფუნქციონირებს როგორც გადახდის საშუალება, მეორე მხრივ – როგორც ტექნოლოგიური ინსტრუმენტი (Boar & Friedman, 2023). აღნიშნული ბუნება ართულებს ტრადიციული სამართლებრივი კატეგორიებისთვის მიკუთვნებას და ახალი, ფუნქციონალური კლასიფიკაციის სისტემის შემუშავებას მოითხოვს.

ამასთან, ციფრული ფულის ერთიანი ცნება არ ნიშნავს მისი ყველა ფორმის იდენტურ სამართლებრივ რეჟიმში მოქცევას. CBDC, ელექტრონული ფული, სტეიბლკოინი და დეცენტრალიზებული კრიპტოაქტივი განსხვავებული სამართლებრივი ფუნქციის მატარებელია. შესაბამისად, მათი შეფასება უნდა განხორციელდეს არა მხოლოდ ტექნოლოგიური ფორმის, არამედ ეკონომიკური ფუნქციის, ემიტენტის ბუნების, გამოსყიდვის მექანიზმის, მომხმარებელთა რისკისა და სისტემური მნიშვნელობის მიხედვით.

ფორმალურ-სამართლებრივი თვალსაზრისით, ციფრული ფულის დეფინიცია შეიძლება ჩამოყალიბდეს შემდეგნაირად: ციფრული ფული არის ელექტრონული ფორმით არსებული, იურიდიულად აღიარებული საგადამხდელო საშუალება, რომელიც ხასიათდება ღირებულების რეპრეზენტაციის უნარით, თავისუფალი მიმოქცევითა და ურთიერთჩანაცვლებადობით, ექვემდებარება რეგულირებულ ემისიასა და კონტროლს და უზრუნველყოფს უსაფრთხო ანგარიშსწორებას სამართლებრივად დადგენილ ფარგლებში (Auer et al., 2020). ამ დეფინიციის მატერიალურ-სამართლებრივ ელემენტებს მიეკუთვნება: ღირებულების რეპრეზენტაცია, ემისიის წესები, ბრუნვის მექანიზმები და კონტროლის სტანდარტები (Thompson & Garcia, 2024).

ციფრული ფულის სამართლებრივი ბუნების შეფასებისას მნიშვნელოვანია ერთმანეთისგან გაიმიჯნოს მისი ტექნოლოგიური არსებობა და სამართლებრივი აღიარება. ის გარემოება, რომ კონკრეტული ციფრული აქტივი გამოიყენება ანგარიშსწორებისათვის ან ეკონომიკურ ბრუნვაში ღირებულების გადაცემის საშუალებად, თავისთავად არ ნიშნავს მის ფულად კვალიფიკაციას სამართლებრივი გაგებით. აღნიშნული საკითხის გადაწყვეტისას არსებითი მნიშვნელობა ენიჭება იმას, არსებობს თუ არა განსაზღვრული ემიტენტი, რა სამართლებრივი საფუძვლით წარმოიშობა მომხმარებლის მოთხოვნა, რამდენად

უზრუნველყოფილია აქტივის გამოსყიდვა და რომელი სუბიექტი აგებს პასუხს შესაბამისი ვალდებულებების შესრულებაზე.

ამ თვალსაზრისით, ციფრული ფულის სამართლებრივი სტატუსის განსაზღვრა მხოლოდ ტერმინოლოგიური საკითხი არ არის. შესაბამის კვალიფიკაციაზე დამოკიდებულია როგორც კერძოსამართლებრივი ურთიერთობების შინაარსი, ისე მარეგულირებელი ორგანოების უფლებამოსილების ფარგლები. მაგალითად, როდესაც ციფრული აქტივი წარმოადგენს ემიტენტის მიმართ მოთხოვნის უფლებას, განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს მომხმარებლის მოთხოვნის დაკმაყოფილების სამართლებრივი გარანტიები. აღნიშნულისგან განსხვავებით, დეცენტრალიზებული კრიპტოაქტივის შემთხვევაში შესაძლოა, საერთოდ არ არსებობდეს სუბიექტი, რომლის მიმართაც მომხმარებელი ტრადიციული სახელშეკრულებო მოთხოვნის წარდგენას შეძლებს. შესაბამისად, სამართლებრივი რეგულირება უნდა ითვალისწინებდეს არა მხოლოდ აქტივის გამოყენების მიზანს, არამედ მის საფუძველზე წარმოშობილი უფლებებისა და ვალდებულებების ბუნებასაც.

4.2. ციფრული ფულის სახეები და კლასიფიკაცია

4.2.1. ცენტრალური ბანკის ციფრული ვალუტა (CBDC)

ცენტრალური ბანკის ციფრული ვალუტა (Central Bank Digital Currency – CBDC) წარმოადგენს ფიატ ფულის ციფრულ ფორმას, რომელსაც უშვებს ცენტრალური ბანკი (BIS, 2023). ევროპის ცენტრალური ბანკის განმარტებით, CBDC არის 'ცენტრალური ბანკის მიერ გამოშვებული ელექტრონული ფორმის ფული, რომელიც ხელმისაწვდომია ყველა მოქალაქისა და ბიზნესისთვის' (ECB, 2023). 2023 წლის მონაცემებით, მსოფლიოს 114 ქვეყანა იკვლევს CBDC-ის დანერგვის საკითხს.

CBDC-ის სამართლებრივი იმპლემენტაცია სამ ძირითად კომპონენტს მოიცავს: (ა) სამართლებრივი ბაზის მოდიფიკაციას; (ბ) ტექნოლოგიური ინფრასტრუქტურის განვითარებას; (გ) მონეტარული პოლიტიკის ინსტრუმენტების ადაპტაციას (Boar & Wehrli, 2021). საქართველოს ეროვნული ბანკიც, მსოფლიოს წამყვანი ცენტრალური ბანკების მსგავსად, იკვლევს აღნიშნულ საკითხს, რაც, თავის მხრივ, მოითხოვს ეროვნული სამართლებრივი ჩარჩოს შესაბამის ადაპტაციას.

CBDC-ის დანერგვის სამართლებრივი მნიშვნელობა განსაკუთრებით ნათლად ვლინდება ცენტრალური ბანკისა და კერძო საფინანსო სექტორის ურთიერთმიმართების შეფასებისას. ტრადიციულ საბანკო სისტემაში მომხმარებლის ანგარიშზე არსებული თანხა, როგორც წესი, დაკავშირებულია კომერციული ბანკის მიმართ მოთხოვნის უფლებასთან, ხოლო ცენტრალური ბანკის ციფრული ვალუტა განსხვავებული სამართლებრივი კონსტრუქციის ჩამოყალიბების შესაძლებლობას ქმნის. ამდენად, CBDC-ის სამართლებრივი მოდელის

განსაზღვრისას აუცილებელია გაირკვეს, ვის ეკისრება მომხმარებლის წინაშე ვალდებულება, რა ფუნქციას ასრულებენ კომერციული ბანკები და საგადახდო მომსახურების სხვა პროვაიდერები და როგორ ნაწილდება პასუხისმგებლობა სისტემის მონაწილეებს შორის.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია პერსონალური მონაცემების დაცვისა და ტრანზაქციების გამჭვირვალობის ურთიერთმიმართებაც. ციფრულმა ანგარიშსწორების სისტემამ, ერთი მხრივ, უნდა უზრუნველყოს უკანონო ფინანსური საქმიანობის გამოვლენის შესაძლებლობა, ხოლო, მეორე მხრივ, არ უნდა შექმნას მომხმარებელთა ფინანსურ ქცევაზე არაპროპორციული დაკვირვების საფუძველი. შესაბამისად, CBDC-ის სამართლებრივი ჩარჩოს შემუშავება მოითხოვს კონფიდენციალურობის, მონაცემთა დამუშავების კანონიერებისა და ზედამხედველობის მიზნების წინასწარ დაბალანსებას. ამ საკითხების გადაწყვეტა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია საქართველოსთვის, სადაც ციფრული ლარის შესაძლო დანერგვა საჭიროებს არა მხოლოდ ტექნოლოგიური ინფრასტრუქტურის, არამედ შესაბამისი სამართლებრივი გარანტიების შეფასებასაც.

4.2.2. კრიპტოვალუტები

კრიპტოვალუტები წარმოადგენს დეცენტრალიზებულ ციფრულ აქტივებს, რომლებიც ბლოკჩეინ ტექნოლოგიას ემყარება (FSB, 2023). მათი მთავარი მახასიათებელია ტრადიციული საფინანსო ინსტიტუტებისაგან დამოუკიდებლობა, რაც სამართლებრივი კვალიფიკაციის განსაკუთრებულ სირთულეს ქმნის (ჩილაჩავა, 2023). კრიპტოვალუტების სამართლებრივი სტატუსი სამ ძირითად რეგულაციურ მიდგომას ავლენს:

პირველი – სრული ლეგალიზაცია, მაგალითად, იაპონია ბიტკოინს კანონიერ გადახდის საშუალებად აღიარებს; მეორე – ნაწილობრივი რეგულირება, მაგალითად, ამერიკის შეერთებული შტატები კრიპტოვალუტებს საგადასახადო მიზნებისთვის ქონებად განიხილავს; მესამე – სრული აკრძალვა, მაგალითად, ჩინეთი (გაბისონია, 2019). აღნიშნული მიდგომები ფუნდამენტური საკითხის გადაჭრის სირთულეს ასახავს: არის თუ არა კრიპტოვალუტა 'ფული' სამართლებრივი გაგებით.

4.2.3. ელექტრონული ფული

ელექტრონული ფული წარმოადგენს ტრადიციული ვალუტის ციფრულ ეკვივალენტს, რომელიც ფართოდ გამოიყენება თანამედროვე ფინანსურ სისტემებში. კოვაჩის განმარტებით, ელექტრონული ფული არის 'ციფრული ღირებულება, რომელიც დამოწმებულია და დაფიქსირებულია ელექტრონულ სისტემაში და ეკუთვნის მომხმარებელს'(Kovach, 2023). ევროპის პარლამენტის 2009/110/EC დირექტივა ადგენს

ელექტრონული ფულის ინსტიტუტებისთვის ლიცენზირების, კაპიტალის მოთხოვნებისა და ოპერაციული სტანდარტების ერთიან სისტემას.

ციფრული ფულის სამართლებრივი კლასიფიკაციის სამ ძირითად პრინციპს გამოყოფენ: ფუნქციური კლასიფიკაცია – გადახდის ინსტრუმენტი თუ საინვესტიციო აქტივი; ტრანზაქციის ტიპი – ემიტენტის ბუნებისა და კონტროლის სტრუქტურის მიხედვით; რეგულაციის შესაბამისობა – ეროვნული და საერთაშორისო სამართლებრივი ჩარჩოებთან შესაბამისობის ხარისხი (Boar & Friedman, 2023).

4.2.4. ფუნქციური კლასიფიკაციის მნიშვნელობა

ციფრული ფულის სამართლებრივი რეგულირებისათვის გადამწყვეტია ფუნქციური კლასიფიკაცია. ერთი და იგივე ტექნოლოგიური ფორმა შესაძლოა სხვადასხვა სამართლებრივ ფუნქციას ასრულებდეს: გადახდის საშუალებას, საინვესტიციო აქტივს, ღირებულების შენახვის ინსტრუმენტს ან მომხმარებელთა მოთხოვნის ობიექტს. ამიტომ რეგულირების საგანი უნდა განისაზღვროს არა მხოლოდ აქტივის ტექნიკური ბუნებით, არამედ იმ სამართლებრივი და ეკონომიკური ფუნქციით, რომელსაც იგი კონკრეტულ ურთიერთობაში ასრულებს. სწორედ ასეთი მიდგომა ქმნის საფუძველს პროპორციული რეგულირებისთვის და ამცირებს როგორც ზედმეტი რეგულირების, ისე მარეგულირებელი ვაკუუმის რისკს.

4.3. ციფრული ფულის სამართლებრივი ბაზისი და რეგულირების სტრუქტურა

4.3.1. სამართლებრივი ბაზისის სამი ძირითადი კომპონენტი

საერთაშორისო პრაქტიკა ადასტურებს, რომ ციფრული ფულის ეფექტური სამართლებრივი ბაზისი სამ კომპონენტს უნდა მოიცავდეს: ემისიის რეგულირებას, მიმოქცევის წესებსა და მომხმარებელთა უფლებების დაცვას (Zetzsche et al., 2021). ემისიის რეგულირების კუთხით, ევროპის საბანკო ორგანომ (EBA) 2019 წელს ხაზი გაუსვა ციფრული ვალუტების სავალდებულო ლიცენზირების აუცილებლობას ფინანსური სტაბილურობის უზრუნველსაყოფად.

მიმოქცევის წესების კომპონენტში FATF-ის 2021 წლის ანგარიში ითვალისწინებს ციფრული აქტივების ტრანზაქციებისთვის ისეთივე მკაცრ სტანდარტებს, როგორც ტრადიციული ფინანსური ინსტიტუტებისთვის, მათ შორის, KYC (Know Your Customer) და AML (Anti-Money Laundering) ვალდებულებებს. მომხმარებელთა დაცვის სფეროში IMF-ის (2020) რეკომენდაციები ითვალისწინებს სამ ძირითად მიმართულებას: ინფორმაციის გამჟღავნების სტანდარტების გაძლიერებას, ფინანსური განათლების ხელშეწყობასა და დავების გადაწყვეტის ეფექტური მექანიზმების შექმნას.

4.3.2. ევროკავშირის MiCA რეგულაცია – საერთაშორისო სტანდარტის მაგალითი

ევროკავშირის 2023 წლის MiCA (Markets in Crypto-assets) რეგულაცია წარმოადგენს ციფრული ფულის რეგულირების ყველაზე სრულყოფილ საერთაშორისო სამართლებრივ ინსტრუმენტს (European Commission, 2023). MiCA-ს ძირითადი მიღწევაა კრიპტოაქტივების ბაზარზე ერთიანი მარეგულირებელი ჩარჩოს შექმნა, რომელიც ერთდროულად ახდენს ფინანსური სტაბილურობის დაცვას, ინოვაციების ხელშეწყობასა და მომხმარებელთა უფლებების გარანტირებას. ლიცენზირების პროცესი მოიცავს ემიტენტის კორპორატიული მმართველობის სტრუქტურის ანალიზს, კაპიტალის მოთხოვნებს და ოპერაციული გამჭვირვალობის სტანდარტებს (Ferrarini & Giudici, 2021).

MiCA არ წარმოადგენს საერთაშორისო საჯარო სამართლის ინსტრუმენტს ვიწრო გაგებით, თუმცა, იგი მნიშვნელოვან შედარებით-სამართლებრივ მოდელს ქმნის ტრანსნაციონალური ფინანსური რეგულირებისათვის. მისი მნიშვნელობა განსაკუთრებით იმაში მდგომარეობს, რომ რეგულაცია ერთმანეთთან აკავშირებს კრიპტოაქტივების კლასიფიკაციას, ემიტენტების გამჭვირვალობის ვალდებულებებს, მომსახურების პროვაიდერების ავტორიზაციას, მომხმარებელთა დაცვასა და ბაზრის კეთილსინდისიერების მოთხოვნებს. ამდენად, MiCA შეიძლება შეფასდეს როგორც რეგიონული სამართლებრივი არქიტექტურა, რომელიც სხვა იურისდიქციებისთვის, მათ შორის საქართველოსთვის, ჰარმონიზაციის პრაქტიკულ მოდელს ქმნის.

MiCA-ს კრიტიკული ასპექტი, რომელსაც ფერარინი და ჯუდიჩი (2021) გამოყოფენ, არის სავალდებულო გამჟღავნების მექანიზმი: ემიტენტები ვალდებულნი არიან გამოაქვეყნონ White Paper (ტექნიკური დოკუმენტი), რომელიც სრულ ინფორმაციას მოიცავს ემიტირებული კრიპტოაქტივის სამართლებრივი სტატუსის, ფინანსური პარამეტრებისა და რისკების შესახებ. აღნიშნული სტანდარტი მნიშვნელოვანი მაგალითია სხვა ქვეყნების, მათ შორის, საქართველოს, სამართლებრივი ჩარჩოს განვითარებისთვის.

MiCA-ს შედარებით-სამართლებრივი მნიშვნელობის შეფასებისას გასათვალისწინებელია, რომ ერთიანი მარეგულირებელი ჩარჩოს არსებობა თავისთავად არ გამორიცხავს ციფრული აქტივების სამართლებრივი კვალიფიკაციის სირთულეებს. რეგულაციის მნიშვნელოვანი თავისებურებაა კრიპტოაქტივების განსხვავებული კატეგორიებისათვის დიფერენცირებული მოთხოვნების დაწესება, რაც ადასტურებს, რომ მათი ერთგვაროვანი რეგულირება მიზანშეწონილი არ არის. ამასთან, MiCA არ ვრცელდება ყველა სახის ციფრულ ფინანსურ ინსტრუმენტზე და მისი მოქმედების ფარგლების განსაზღვრა მოითხოვს სხვა შესაბამის სამართლებრივ რეჟიმებთან ურთიერთმიმართების შეფასებას.

საქართველოსთვის აღნიშნული გამოცდილება მნიშვნელოვანია არა იმდენად ევროკავშირის რეგულაციის ცალკეული დებულებების პირდაპირი გადმოტანის, რამდენადაც რეგულირების სისტემური მიდგომის გაზიარების თვალსაზრისით. ეროვნული კანონმდებლობის განვითარება უნდა ეფუძნებოდეს იმ სამართლებრივი

ურთიერთობების იდენტიფიცირებას, რომლებიც უკვე ექვემდებარება ფინანსურ ზედამხედველობას, და იმ სფეროების გამოვლენას, სადაც არსებული ნორმები არასაკმარისია. ამგვარი მიდგომა ხელს შეუწყობს როგორც მარეგულირებელი მოთხოვნების ურთიერთგადაფარვის თავიდან აცილებას, ისე ახალი ფინანსური პროდუქტების სამართლებრივი სტატუსის უფრო თანმიმდევრულ განსაზღვრას.

4.4. ციფრული ფულის რეგულირების რისკები და გამოწვევები საერთაშორისო სამართლის კონტექსტში

4.4.1. იურისდიქციული გამოწვევები

ციფრული ფულის ტრანსსასაზღვრო ბუნება ქმნის სამართლებრივ პრობლემებს, რომლებიც ტრადიციული იურისდიქციული კონცეფციების ფარგლებში გადაუჭრელია. საერთაშორისო ტრანზაქციებისათვის გამოსაყენებელი სამართლის განსაზღვრა, სახელმწიფოთა შორის სარეგულაციო კომპეტენციების გამიჯვნა და ე.წ. სარეგულაციო არბიტრაჟის (regulatory arbitrage) პრევენცია – აღნიშნული საკითხები BIS-ის (2021) შეფასებით ციფრული ფულის სამართლებრივი რეგულირების ყველაზე კომპლექსური ასპექტებია.

იურისდიქციულ კოლიზიას სამი ძირითადი ფორმა აქვს: კომპეტენციების კონფლიქტი (ორი ან მეტი სახელმწიფო პრეტენდირებს ერთი და იგივე ტრანზაქციის რეგულირებაზე), კომპეტენციების ვაკუუმი (ვერც ერთი სახელმწიფო ვერ ახერხებს ეფექტიანი ზედამხედველობის განხორციელებას) და ნორმათა კოლიზია (სხვადასხვა ქვეყნის კანონმდებლობა ერთმანეთს ეწინააღმდეგება). ამ გამოწვევების გადასაჭრელად ფუნდამენტური მნიშვნელობა ენიჭება საერთაშორისო სამართლებრივ ჰარმონიზაციას.

იურისდიქციული კოლიზიების დაძლევისათვის მიზანშეწონილია რეგულირების „სამართლებრივი საყრდენის“ განსაზღვრა. ასეთ საყრდენად უნდა ჩაითვალოს არა ბლოკჩეინის ტექნიკური მდებარეობა, არამედ რეგულირებადი სუბიექტი, რომელიც მომხმარებელს ციფრულ ფინანსურ მომსახურებას უწევს. პრაქტიკულად, ეს ფუნქცია, უმეტეს შემთხვევაში, ეკისრება VASP-ს, ემიტენტს ან გადახდის მომსახურების პროვაიდერს. ამგვარი მიდგომა საშუალებას იძლევა, ტრანსსასაზღვრო ციფრული ტრანზაქციები სამართლებრივად დაუკავშირდეს კონკრეტულ ზედამხედველ სუბიექტს და შემცირდეს როგორც კომპეტენციათა კონფლიქტის, ისე კომპეტენციათა ვაკუუმის რისკი.

ტრანსსასაზღვრო ციფრული ფინანსური მომსახურების შემთხვევაში იურისდიქციის განსაზღვრა განსაკუთრებით რთულდება მაშინ, როდესაც მომსახურების პროვაიდერი რეგისტრირებულია ერთ სახელმწიფოში, ტექნოლოგიური ინფრასტრუქტურა განაწილებულია რამდენიმე იურისდიქციაში, ხოლო მომხმარებელი მომსახურებას სხვა სახელმწიფოდან იღებს. ასეთ ვითარებაში მხოლოდ პროვაიდერის რეგისტრაციის ადგილის

გათვალისწინება ყოველთვის ვერ უზრუნველყოფს მომხმარებელთა უფლებების ეფექტიან დაცვას. ამასთან, მომხმარებლის ადგილსამყოფლისათვის გადამწყვეტი მნიშვნელობის მინიჭებამ შესაძლოა, წარმოშვას სხვადასხვა ქვეყნის მარეგულირებელი მოთხოვნების ერთდროულად გამოყენების პრობლემა.

აღნიშნული წინააღმდეგობის დაძლევა მოითხოვს ეროვნული მარეგულირებელი ორგანოების თანამშრომლობას, ინფორმაციის გაცვლის სამართლებრივი საფუძვლების განსაზღვრასა და ზედამხედველობის უფლებამოსილებების მკაფიო გამიჯვნას. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ისეთი მექანიზმების განვითარება, რომლებიც შესაძლებელს გახდის ტრანსსასაზღვრო მომსახურებასთან დაკავშირებული დარღვევების გამოვლენას და მომხმარებელთა მოთხოვნების განხილვას. შესაბამისად, საერთაშორისო ჰარმონიზაცია უნდა განიხილებოდეს არა მხოლოდ მატერიალური სამართლის ნორმების დაახლოების, არამედ მათი პრაქტიკული აღსრულების მექანიზმების განვითარების პროცესადაც.

4.4.2. კიბერუსაფრთხოება, ფინანსური სტაბილურობა და ფულის გათეთრებისა და ტერორიზმის დაფინანსების წინააღმდეგ ბრძოლა

ევროპის ცენტრალური ბანკის 2023 წლის კვლევის თანახმად, ციფრული ფულის სისტემებზე კიბერშეტევების რისკი გეომეტრიული პროგრესიით იზრდება, რაც მოითხოვს სამართლებრივი დაცვის მექანიზმების მუდმივ განახლებას. კაპორალე და სხვების (Caporale et al., 2019) კვლევა ცხადყოფს, რომ კრიპტოვალუტების ბაზარი კიბერშეტევებისადმი განსაკუთრებულ მგრძნობელობას ავლენს, რაც სამართლებრივი დაცვის სპეციფიკურ ინსტრუმენტებს მოითხოვს.

IMF-ის (2023) ანალიზი ადასტურებს, რომ ციფრული ფულის ფართო გავრცელებამ შესაძლოა მნიშვნელოვნად შეზღუდოს ცენტრალური ბანკების მონეტარული პოლიტიკის ეფექტიანობა, განსაკუთრებით CBDC-ის კონტექსტში, სადაც ბანკდეპოზიტების CBDC-ში კონვერტირების 'გარბენის' (bank run) რისკი ანგარიშგასაწევია. ფულის გათეთრებისა და ტერორიზმის დაფინანსების (AML/CFT) პრევენციის კუთხით FATF-ის (2021) რეკომენდაციები ხაზს უსვამს ციფრული ფულის სერვისების პროვაიდერებისთვის 'Travel Rule'-ის გამოყენების სავალდებულო ხასიათს, რაც ტრანზაქციის ინიციატორისა და ბენეფიციარის შესახებ ინფორმაციის სავალდებულო გადაცემას გულისხმობს.

4.4.3. სამართლებრივი სტატუსის განუსაზღვრელობა და რეგულირების 'ტრილემა'

ციფრული ფულის სამართლებრივი რეგულირების ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან გამოწვევას წარმოადგენს ის, რასაც შეიძლება 'სარეგულაციო ტრილემა' ეწოდოს: ერთდროულად ინოვაციების სტიმულირება, ბაზრის მთლიანობის დაცვა და

სამართლებრივი სიცხადის უზრუნველყოფა ურთიერთგამომრიცხავ ამოცანებს ქმნის (Jones & Knaack, 2017). FATF-ის დეფინიცია, მიუხედავად მისი მნიშვნელოვანი როლისა, სრულყოფილად ვერ ახდენს ციფრული აქტივების კომპლექსური ბუნების ასახვას.

საგადასახადო რეგულირების სფეროში ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD) (2014) კვლევა ხაზს უსვამს, რომ ციფრული ფულის ტრანზაქციების ადმინისტრირება არსებული სამართლებრივი ჩარჩოს ფარგლებში არარეალურია. კვალიფიკაციის სირთულე (კაპიტალის მოგება, ჩვეულებრივი შემოსავალი, თუ ქონება?) სახელმწიფო ბიუჯეტებზე მნიშვნელოვან ფისკალურ ზეგავლენას ახდენს. ამ გამოწვევების კომპლექსური ხასიათი ცხადყოფს, რომ ეროვნული სამართლებრივი ჩარჩოები, ეფექტიანი საერთაშორისო კოორდინაციის გარეშე, არაადეკვატური პასუხია ციფრული ფულის გლობალური ბუნებისათვის.

საქართველოს სამართლებრივი სისტემისათვის ციფრული ფულის რეგულირების ერთ-ერთ ძირითად ამოცანას არსებული ფინანსური კანონმდებლობისა და ციფრული აქტივებისათვის განკუთვნილი სპეციალური მოთხოვნების ურთიერთმიმართების განსაზღვრა წარმოადგენს. ამ მიმართულებით მნიშვნელოვანია ერთმანეთისგან გაიმიჯნოს ვირტუალური აქტივის მომსახურების პროვაიდერის რეგისტრაცია, საგადახდო მომსახურების განხორციელების უფლებამოსილება და კონკრეტული ციფრული აქტივის სამართლებრივი სტატუსი. აღნიშნული სამართლებრივი რეჟიმები განსხვავებულ მიზნებს ემსახურება და მათი ერთმანეთთან გაიგივება შესაძლოა გახდეს როგორც მარეგულირებელი გაურკვევლობის, ისე მომხმარებელთა დაცვის არასაკმარისი გარანტიების მიზეზი.

ამასთან, ეროვნული რეგულირების განვითარება მიზანშეწონილია განხორციელდეს ეტაპობრივად. საწყის ეტაპზე განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს არსებული სამართლებრივი ჩარჩოს ფარგლებში ციფრული აქტივების კლასიფიკაციისა და მარეგულირებელი კომპეტენციების დაზუსტებას. შემდგომ ეტაპზე შესაძლებელია მომხმარებელთა დაცვის, მომსახურების პროვაიდერთა პასუხისმგებლობისა და ტრანსსასაზღვრო ზედამხედველობის დამატებითი მექანიზმების შემუშავება. ასეთი მიდგომა საშუალებას მისცემს კანონმდებელს, სამართლებრივი მოთხოვნები შეათანხმოს ფინანსური ბაზრის განვითარების რეალურ საჭიროებებთან და თავიდან აიცილოს ისეთი რეგულაციების შემოღება, რომლებიც ინოვაციური მომსახურების განვითარებას არაპროპორციულად შეზღუდავს.

5. დასკვნა

ციფრული ფულის სამართლებრივი ბუნებისა და საერთაშორისო სამართლის კონტექსტში მისი რეგულირების გამოწვევების კომპლექსური ანალიზი შემდეგ ძირითად დასკვნებს იძლევა:

პირველი, ციფრული ფული წარმოადგენს კომპლექსურ სამართლებრივ ინსტიტუტს, რომლის 'ორმაგი ბუნება', გადახდის საშუალება და ტექნოლოგიური ინსტრუმენტი, ტრადიციული სამართლებრივი კლასიფიკაციის კატეგორიების ფარგლებს სცდება. ცენტრალური ბანკის ციფრული ვალუტის, კრიპტოვალუტებისა და ელექტრონული ფულის სამართლებრივი სტატუსი განსხვავებულ რეგულატორულ მიდგომებს მოითხოვს.

მეორე, ციფრული ფულის გლობალური სამართლებრივი რეგულირება ხასიათდება ფრაგმენტულობითა და არათანმიმდევრულობით. ევროკავშირის MiCA რეგულაცია ამ სფეროში ყველაზე სრულყოფილ სამართლებრივ მოდელს წარმოადგენს, თუმცა მისი ექსტრატერიტორიული გავლენა შეზღუდულია.

მესამე, საერთაშორისო სამართლის კონტექსტში ციფრული ფულის რეგულირების ეფექტიანობა დამოკიდებულია სამ ფაქტორზე: (ა) ფინანსური მოქმედების სამუშაო ჯგუფის (FATF), საერთაშორისო საანგარიშსწორებო ბანკისა (BIS) და საერთაშორისო სავალუტო ფონდის (IMF) ფარგლებში ჰარმონიზებული სტანდარტების შემუშავებაზე; (ბ) სარეგულაციო 'ტრილემის' – ინოვაცია, სტაბილურობა, სიცხადე – ბალანსირებულ გადაჭრაზე; (გ) ეროვნული სამართლებრივი ჩარჩოების კოორდინირებულ ადაპტაციაზე.

ქართული სამართლებრივი სისტემის კონტექსტში განსაკუთრებით აქტუალურია ციფრული ფულის სამართლებრივი სტატუსის მკაფიო განსაზღვრა, MiCA-ს სტანდარტებთან ჰარმონიზებული ეროვნული რეგულაციის შემუშავება და ცენტრალური ბანკის ციფრული ვალუტის სავარაუდო დანერგვის სამართლებრივი ჩარჩოს წინასწარ ჩამოყალიბება. აღნიშნული ნაბიჯები გადამწყვეტი მნიშვნელობისაა ქართული ფინანსური სისტემის ციფრული ტრანსფორმაციისა და საერთაშორისო ფინანსურ სისტემებთან ინტეგრაციისთვის.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ციფრული ფულის რეგულირების ოპტიმალური მოდელი უნდა დაეფუძნოს ოთხ ძირითად ელემენტს: პირველი, ციფრული ფულისა და ციფრული აქტივების ფუნქციურ კლასიფიკაციას; მეორე, VASP-ებისა და სხვა შუამავალი სუბიექტების რისკზე დაფუძნებულ ავტორიზაციასა და ზედამხედველობას; მესამე, სტეიბლკოინებისა და CBDC-ისთვის სპეციალური სამართლებრივი წინაპირობების განსაზღვრას; და მეოთხე, ტრანსსასაზღვრო ტრანზაქციებისათვის კოორდინირებული, საერთაშორისო სტანდარტებთან თავსებადი სამართლებრივი ჩარჩოს განვითარებას. ასეთი მოდელი უზრუნველყოფს სამართლებრივი სიცხადის, ფინანსური სტაბილურობის, მომხმარებელთა დაცვისა და ინოვაციის მხარდაჭერის დაბალანსებას.

განცხადება ხელოვნური ინტელექტის გამოყენების შესახებ: გამჭვირვალობისა და კვლევის ეთიკის პრინციპების დაცვის მიზნით, ავტორი აცხადებს, რომ წინამდებარე სტატიის მომზადების პროცესში გამოყენებულ იქნა OpenAI-ის დიდი ენობრივი მოდელი ChatGPT ტექსტის სტილისტური, გრამატიკული და ენობრივი დახვეწის მიზნით. კვლევის კონცეპტუალური საფუძველი, წყაროების შერჩევა და შეფასება, სამართლებრივი ანალიზი, არგუმენტაცია და საბოლოო სამეცნიერო დასკვნები ეკუთვნის ავტორს. ავტორი სრულად აგებს პასუხს სტატიის შინაარსსა და სიზუსტეზე.

დაფინანსება: წინამდებარე კვლევას არ მიუღია გარე ინსტიტუციური, სახელმწიფო ან კერძო დაფინანსება.

ინტერესთა კონფლიქტი: ავტორი აცხადებს, რომ წინამდებარე კვლევასთან დაკავშირებით ინტერესთა კონფლიქტი არ არსებობს.

ბიბლიოგრაფიული წყაროები

1. Ammous, S. (2018). *The Bitcoin standard: The decentralized alternative to central banking* (pp. 45–67). Wiley.
2. Arner, D. W., Buckley, R. P., Zetzsche, D. A., & Veidt, R. (2020). Sustainability, FinTech and financial inclusion. *European Business Organization Law Review, 21*, 7–35. https://doi.org/10.1007/s40804-020-00183-y
3. Auer, R., Cornelli, G., & Frost, J. (2020). *Rise of the central bank digital currencies: Drivers, approaches and technologies* (BIS Working Papers No. 880). Bank for International Settlements.
4. Bank for International Settlements. (2021). *The evolution of electronic money regulation* (BIS Working Papers No. 678).
5. Bank for International Settlements. (2023). *Central bank digital currencies: Foundational principles and core features*. Basel.
6. Boar, C., & Friedman, S. (2023). *Digital money: Legal and regulatory challenges* (BIS Papers No. 114).
7. Boar, C., & Wehrli, A. (2021). *Ready, steady, go? Results of the third BIS survey on central bank digital currency* (BIS Papers No. 114). Bank for International Settlements. Retrieved from econpapers.repec.org
8. Brunnermeier, M. K., James, H., & Landau, J. P. (2019). *The digitalization of money* (NBER Working Paper No. w26300). National Bureau of Economic Research. Retrieved from www.nber.org
9. Caporale, G. M., Kang, W.-Y., Spagnolo, F., & Spagnolo, N. (2019). *Non-linearities, cyber attacks and cryptocurrencies* (CESifo Working Paper).
10. Carney, M. (2021). The future of money: Digital currencies and the evolution of the international monetary system. *Bank of England Quarterly Bulletin*, (Q2). Retrieved from www.bankofengland.co.uk
11. Chaum, D. (1983). Blind signatures for untraceable payments. In *Advances in cryptology* (pp. 199–203). https://doi.org/10.1007/978-1-4757-0602-4_18
12. Chilachava, M. (2023). Kriptovalutis adgili kerdzo samartalshi da misi motsesrigebis paradigma [The role of cryptocurrencies in private law and the general framework for their regulation]. *Samartlis zhurnali* [Journal of Law], (1). Retrieved from www.researchgate.net
13. European Banking Authority. (2019, January). *Report with advice for the European Commission on crypto-assets*.
14. European Central Bank. (2019). *Exploring anonymity in central bank digital currencies*. Frankfurt am Main: ECB. Retrieved from www.ecb.europa.eu
15. European Central Bank. (2020). *Report on Digital Euro*. ECB Publications.
16. European Central Bank. (2023). *Digital Euro Project Report*. Frankfurt am Main: ECB.
17. European Commission. (2023). Regulation on Markets in Crypto-assets (MiCA). *Official Journal of the European Union*, L 834/1.
18. European Parliament. (2009). Directive 2009/110/EC on the regulations of electronic money. *Official Journal of the European Union*.
19. Ferrarini, G., & Giudici, P. (2021). *Digital offerings and mandatory disclosure: A market-based critique of MiCA* (Law Working Paper No. 605/2021).
20. Financial Action Task Force. (2021). *Updated guidance for a risk-based approach to virtual assets and virtual asset service providers*. FATF.
21. Financial Stability Board. (2023). *Regulation of crypto-assets*. FSB.
22. Gabisonia, Z. (2019). Bitkoinis, rogorts tsipruli valutis samartlebrivi regulirebis kontseptualuri aspektebi [Conceptual aspects of legal regulation of Bitcoin as a digital currency]. *Shedarebiti samartlis germanul-kartuli zhurnali* [German-Georgian Journal of Comparative Law], *2*, 37–43.

23. Goldberg, L. (2021). The evolution of digital payment systems: A historical analysis. *Journal of Financial Technology, 15*(2), 178–195.
24. International Monetary Fund. (2020, October). *Digital money across borders: Macro-financial implications* (IMF Policy Paper).
25. International Monetary Fund. (2023). *Digital currency and monetary policy effectiveness* (IMF Working Paper).
26. Jones, E. L., & Knaack, P. (2017). *The future of global financial regulation*. University of Oxford.
27. Kovach, S. (2023). Electronic money and payment systems. *Banking Law Journal, 90*(1), 234–256.
28. Liu, C. (2024). Legal frameworks and issues in digital currency: Insights from financial technology. *Proceedings of Business and Economic Studies, 7*(6).
29. McLeod, R. (2022). Digital currency evolution: A legal perspective. *Harvard Law Review, 135*(4), 1023–1056.
30. Nakamoto, S. (2008). *Bitcoin: A peer-to-peer electronic cash system*. Retrieved from bitcoin.org
31. OECD. (2014). *Addressing the tax challenges of the digital economy* (OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project). OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/9789264218789-en
32. Parker, M., & Smith, N. (2024). Central bank digital currencies: Legal framework and implementation challenges. *Journal of Banking Regulation, 25*(1), 67–89.
33. Schmidt, K., & Johnson, P. (2023). Electronic payment systems: Regulatory framework development. *International Journal of Financial Law, 18*(4), 445–468.
34. Thompson, K., & Garcia, R. (2024). Emission rules for digital currencies: A comparative analysis. *European Financial Law Review, 19*(2), 156–178.
35. Van der Hof, S. (2021). Digital money: Legal framework and regulatory challenges. *European Journal of Law and Technology, 12*(3), 234–256.
36. Wilson, M., & Kim, H. (2023). Value representation in digital currency systems. *Journal of Banking Law, 42*(4), 312–334.
37. World Bank. (2023). *Digital payments global database*. World Bank Group. Retrieved from www.worldbank.org
38. Zetzsche, D. A., Buckley, R. P., & Arner, D. W. (2021). Regulating LIBRA: The transformative potential of Facebook's cryptocurrency and possible regulatory responses. *Oxford Journal of Legal Studies, 41*(1), 80–113.